

MMEPE OBODO NA NDU UMU NWAANYI

Chioma C. Anagor

Ngalaba Amumamu Igbo, Afrika na Eshia

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka

Email: cc.anagor@unizik.edu.ng

Umiedemede

Umụ nwaanyi bu ndi Chukwu kere iji mezuo nwoke di ka a huru n'akuko okike di na baijul nso. Chukwu kere nwoke mbu bu Adam kekwa umu anumaanu tinye n'ogige Iden mana o meghi ka Adam zuo oke ya mere, mgbe Chukwu huru na odighi mma nwoke ino naani onwe ya, o wee mee ka Adam baa n'oke ura oge ahụ, o miputara otu mkpisi ngu ya we kee nwaanyi mbu aha ya bu Ivu. Kamgbe ahụ ka nwaanyi si buru o di nkenke eme ire na ndu nwoke n'awa dum. N'oge gboo, anaghi agunye nwaanyi n'onu ugu n'ihu na o bu nkwenye ndi gboo na oke na oru nwaanyi bu naani iledo umuaka anya werezia usokwu mechie ubochi. Ha na-anokari n'ulo beluso ma ha ejere ugbo maobu ichu mmiri. Otutu ekwenyeghi n'izu nwa nwaanyi n'ulo akwukwo ziri ezi n'ihu na ha huru ya ka imefusi ego, o tolite o luo di okwu agwu. Onye muta naani nwaanyi asi na ama ya echiela nke a ga-eme ka a gbaa mbo imuta nwoke nke a nwere ike mee nwoke o luo Otutu umu nwaanyi ebe ha na-achọ nwa nwoke. E nwekwara ufodu umu nwoke n'oge ugbo a ka na-ahuta umu nwaanyi ka ndi e nweghi uru ha bara beluso isi nri na imu umu. Ha na-eziputa ya site n'udi okwu ha ji atunyere umu nwaanyi di ka isi; "nwaanyi na-etukwu ala anyu amiri". Otutu omenala anaghi ekwe umu nwaanyi emeghari ahụ n'obodo, ihe ndi a niile wee buru ogbatuhie diiri umu nwaanyi na agamnihu ha mana mmepe obodo mere ka ufodu ihe malite gbanwebe na ndu umu nwaanyi n'uzo di mma na n'uzo adichaghi mma. Edemede a ga-agba n'anwu ndu umu nwaanyi gboo na ugbo a wee ziputa mgbanwe batara na ya. Odee gbasoro usoro nkowa wee ziputa mgbanwe ndi a batara na ndu umu nwaanyi. Edemede a ga-eme ka ndi mmadu mata ihe kwesiri umu nwaanyi, mata na ha so buru mmadu ma huta ihe ha ga-eji kelee Chukwu n'isi umu nwaanyi. O ga-eme ka umu nwaanyi mara ebe ha si adapu ma loghachi azu ibu ezi nwaanyi. O ga-enyekwara onye nchocha ozo aka ihu ebe mgbakwasi ukwu na nchocha ya. O ga-adi mma ma ndi odee akwukwo agumagu Igbo kaba ahụ ihu na ha na-ewebata mgbanwe ndi a n'akwukwo ha, kwalite uru nwaanyi bara ma katoo ufodu ajo agwa umu nwaanyi na-akpazi n'oge ugbo a iji kwalite ugwu ndi Igbo na mpaghara uwa dum.

Mmalite

Mmepe obodo bu ogo mgbanwe obodo na mba na-eru nke gunyere mgbanwe n'obibi ndu, omenala, ejiji, ochichi, nri maobu nka na uzu. Mmepe mba Naijiria nke ndi Igbo bu otu agburu mebere ya malitere n'obibia ndi ochi ruo oge ugbo a. e nwere uzo di icheiche mmepe a si bata na Naijiria na ala Igbo di ka; uwa dum abaala n'ogbo ududo nke mere na ndi mmadu na-esite n'ekwenti ha, igwe onyonyo maobu owa ududo na-ahu ihe na-eme na mpaghara uwa dum, mba ufodu na-azukorita ahia di ka ndi isi ojii na-aga mba ofesi na-ahu ka ihe si di ebe ahụ ma gbaa mbo iweta ufodu ihe ndi ahụ di mma n'ala Naijiria na agburu Igbo, a na-enwe egwureegwu di icheiche mba uwa na-emekorita onu. O ga-adi mma imata na mmepe obodo mere otutu ihe na ndu umu nwaanyi na mba Naijiria mana a ga-agbado ukwu ka o si metuta umu nwaanyi ndi Igbo. Na mmadu na-abanwenye n'awa bu nwaanyi n'ihu na o bu ya na-ebu nwa, muo ya, kuo ya ma pichaputa nwa ahụ ibu ihe obula o bu. Nwa di mma, o buru oyiri nna ya mana, o di njo, o buru oyiri nne ya. Nwoke na-akpata ego mana nwaanyi na-ahu ka-esi e ji ego ahụ elekota ezinaulo anya. Nwaanyi na-agba agba, na-ehekwa eche mana ike anaghi agwu ya n'ime ihe niile a na ndi ozo mana agunyeghi ha n'onuogu. Ufodu na-amu nwa nwaanyi ka o wee burusia mana o bu nwa ahụ na-enyere aka n'oru ezinaulo. O tolite luo di, nne ya a gaa omugwo, nne na nna kaa nka maobu nodu n'oria, o bu nwa nwaanyi na-agbata anonyere ha ma leta ha anya nke oma mana naani mgba obi na-adi nwaanyi jere ije di mma bu ma ha muta nwa nwoke iji zota oke n'obi di.

Ufodu umu nwoke kwenyere na imu nwa nwoke maobu nwaanyi bu oke na oru umu nwaanyi n'ihu na o bu ihe o choro imu ka o ga-amu mana ha amaghi na ha nwere nnukwu oke na oru ituputa ihe nwa ga-abu site na mgbe ha na-atunye ime nwa ahụ. Ihe nke a e meela ka otutu umu nwaanyi nodu n'oke mgbaghari ma chido obi n'aka na-ario chi ha ka ha were nwa nwoke gozie ha ngwa ngwa ha banyere be nwoke ka ahapu ikpo ya aha ojo maobu lukpo ya nwaanyi ozo ma achowa imuta nwa nwoke. Ogbalu (1988:24-25) kwuru si;

“... N’obodo ha, adighi ewe nwaanyi ka ihe. o buru na nwaanyi amunyeghi nwoke jide. O mara na agunyeghi ya n’ihe n’umunna ahụ. Obi adighi eru nwoke nwunye ya na-amu nwaanyi nwaanyi ala n’ihi na a choo ya ahughi ya, ndi umunne ya nwoke adakpoo ihe ya dum mee ya onye buta o buru o buladi na o nwua, o bu umu nwoke ya ga-akpakoro ihe ya dum gbaba ndi nwunye ya na-amunyeghi nwoke aka, kerie ego niile a na-eme n’isi umu ya nwaanyi mgbe ha nweere di. N’ihi ya, amutaghi nwoke na-ewetara umu nwoke niile Ihu mgbaru oge obula ha chetara ihe ga-eme ma achoo ha ahughi. O nweghi onye o na-adi uto ka ndi mmadu bukoru ike o kere meeka o di mma. Ya mere e ji atụ ilu si onye gbarubara ihu gbasapu ihu mee ihu ka a na-ebuputa egwu ka o ghara idi ihu ka onye nwunye ya na-amu nwaanyi nwaanyi. A na-atukwa ilu si na ama na-amu nwaanyi nwaanyi na-achọ ichi echi...”

“... Nkwenye onye obula bu na imu nwoke maobu imu nwaanyi di n’aka nwaanyi o bughu n’aka nwoke. O burii eziokwu na mmadu dum maara na okike di n’aka Chukwu ma ha kwenyere na a muru nwaanyi sitere n’aka nwaanyi naani...”

“... Nke a mere na otutu oge na ihere na-eme nwaanyi na-amu nwaanyi nwaanyi n’ihi na o woola ya anya na o bu n’aka ya ka o sitere...”

Mmepe biara mba Afrika, bata obodo Najirija ruo n’ala Igbo site n’obibia ndi ocha ndi wetara nka na uzu ogbara ohuru nke mere n’umu nwaanyi a waa anya. O mekwaala ufodu umu nwaanyi na umu nwoke ghotawa uru di na nwa nwaanyi. N’ezie, mmepe obodo wetara Otutu ihe mgbanwe n’obibi ndu umu nwaanyi mana ebe ihe na-atu uto di, ihe na-egbu egbu dikwa ya. A ga-ahu mgbanwe niile a biara n’obibi ndu umu nwaanyi n’oge ugbu a site n’ileba anya n’isiokwu di icheiche.

Obibi ndu umu nwaanyi n’oge gboo

N’oge gboo, e nwere otutu nkwenye ndi Igbo nwere gbasara umu nwaanyi nke adighi mma mana o bu ihe di okputorokpu. Nkwenye ndi a so mee ka umu nwaanyi di ka ndi yi azu efe bia uwa.

• Nkwenye na nwa nwaanyi esoghi n’onu ogu

Ogbalu (1988:24) kwuru si; O buru na nwaanyi amunyeghi nwoke jide, o mara na agunyeghi ya n’ihe umunna ha. Obi adighi eru nwoke nwunye ya na-amu nwaanyi ala n’ihi na a choo ya ahughi ya, ndi umunne ya nwoke adakpo ihe dum mee ya onye buta o buru...”

Nke a gosiri na agunyeghi nwa nwaanyi na nwa beluso ma a mutara nwa nwoke, obi adighi adi ezinaulo di otu a mma ma ncha maka nwoke nwe ezinaulo a ga na-eche ka umunne ya ga-esi busaa akunuba o kpatara ma a choo ya ahughi ya ebe nwunye ya ga na-eche ka o ga-esi zota aha di ya tupu a lukpo ya nwaanyi maobu di ya nwuo, umunna di anasisia ya ihe dum di ya kpatara.

Ama obula a muru naani nwaanyi bu ama na-achọ ichi echi n’ihi na ndi Igbo kwenyere na o bu nwoke na-anochi obi n’ihi na nwaanyi ga-alu di, soro di ya laa zawa aha ndi be di ya.

Ogbalu (1988:25) hutara ya wee si; “ya mere e ji atụ ilu si, onye gbarubara ihu gbasapu iru mee iru ka a na-ebuputa egwu ka o ghara idi iru ka onye nwunye ya na-amu nwaanyi nwaanyi. A na-atukwa ilu si na ama na-amu nwaanyi nwaanyi na-achọ ichi echi”

Nwoke nwunye ya na-amu naani nwaanyi anaghi ahuta ya ka o bu nwa ka a muru ya nke mere na agwa a na-akpaso nwaanyi ahụ na-adi mwute. Ogbalu (1988:25) hutara ya wee kwuo si; “otu nwoke ozo ka a koru rapuru nwunye ya ka o lee onwe ya omugwo mee ka a siru na o bughu oke ihe mere n’ulo ya n’ihi na o na-amu so nwaanyi”

“...ihe nwaanyi muru metutara otu e si eledebe ya omugwo. Ile omugwo onye muru nwoke na nke onye muru nwaanyi adighi ara ira...”

Nzeako (1973:v) n’okwu mmalite kwuru si; ulo choro ichi echi bu naani nwaanyi ka a na-amu n’ime ya. Ma onye choro ikpofu ahijia o zatara n’ezi, mgbe ahijia ahụ di otu nkata aghaghi ime ya ngwa ngwa karia mgbe onye ahụ hapuru ya o wee kpachie isi ulo...” n’ebe a a huru alo a na-atunyere nwoke ka o kaba ahụ mara ihe o ga-eme ma mee ya ososo oge nwunye ya ka mutara naani otu nwa nwaanyi karia oge o ji otutu umu nwaanyi muchieere ya ezinaulo ya. Alo a mere nna Nkolu ji lukpo nne ya nwaanyi ozo iji gbachie nne Nkolu iga n’ihu mutara ya otutu umu nwaanyi na be ya.

- **Nkwenye na ọ bụ nwaanyi ka ọ diiri ikpebi ihe ọ choro imu**

E nwere nkwenye n' ihe ọbula nwaanyi muputara bu ya kpata ya. Ọ choro imu nwoke maobu nwaanyi, ọ nwere ikike imu nke ọ choro. O wee mee ka a na-aso nwaanyi onu ma ọ buru na ọ noro na-amu naani nwaanyi. Ogbalu (1988:25) hutara ya wee kwuo si; "nkwenye onye ọbula bu na imu nwoke maobu imu nwaanyi di n'aka nwaanyi o bughị n'aka nwoke. Ọ burii eziokwu na mmadu dum maara n'okike di n'aka Chukwu ma ha kwenyere na a muru nwaanyi sitere n'aka nwaanyi naani..."

- **Nkwenye na ada kwesiri ibu uzo luo di**

E nwekwara nkwenye na ọ dighi mma nke ada toro ibu ada uzo luo di nke ahụ nwere ike igbochi nke ada ilu di. Ogbalu (1988:98) kwuru si; "... otu omenaala si di, nke ọ toro agaghikwa eje ma ọ jehi. O bughị nsọ kama echiche ndi mmadu bu na nke nwata buru uzo jebe be di, nke okenye aghaghi igbo ahia n' ihi na di ga-amalite tuba ya atutu..."

- **Emume iru mgbede**

Ofofomata (2004:244-246) kwuru na iru mgbede bu emume a na-emere nwagboghọ na-akwado ilu di. N'ala Igbo, a na-enwe ezigbo olileanya na nwatakiri nwaanyi ọbula a muru ga-alu di, ma lakwurukwa di ya otu ubochi. Ọ na-eweche onwa isii maobu karja. n' ihi nke a, oge a na-anọ n'iru mgbede na-agbadokari ukwu n'otu obodo na-eme ya siri dowe ya na otu aka ndi na-eme ya gha. Mana, ọ dighi obodo emume a anaghi eru onwa isii. Oge e ji amalite iru mgbede n'ala Igbo bu n'oge mmlite oru ugbo n'afọ. Ihe e ji amalite ya n'oge di otu a bu iji were hu na nwa agboghobia na-eru mgbede esoghi were ruo oru. Ndi nwe ya achoghi ka ọ taa ahuhu nke ga-enyere aka ihu na mma ya niile putara ihe mana ọ buru na nne na nna ya enweghi ndi ga-enyeturu ha aka n'oru ugbo, nwa ha nwaanyi na-akwado iru mgbede ga-enyeturu ha aka n'oru tupu ọ lakpuo maka iru mgbede. Onye ọbula na-eru mgbede anaghi echu mmiri, ọ naghikwa aga nku, ọ naghị apu oriri. Ọ nweghi ozi ọbula ọ ga-eje, ihe ọbula ọ choro, e mere ya. Nwa agboghọ ọbula na-eru mgbede na-enwe obere nwatakiri na-ejere ya ozi.

Ikeri nwaanyi di

Nwata nwaanyi nwere ike nne na nna ya ekerie ya na nwata maobu agboghọ. A naghị asi ka a zuchaa ya n' ihi na ozuzu niile a na-enye nwa nwaanyi bu otu o ga-esi ledo ezinaulo ya anya, mata na-esi nri, chuo mmiri, jee ahia, suọ akwa ma lekota di ya. Nna Obiefuna lutaara ya nwaanyi n'umuaka. Nna Okoye keriri ya n'umuaka kenye Obiefuna ha abuo wee tokoo onu. Ubesie (1988:98) kwuru si; "... ha na-adokpuru Obiefuna n'aka na-aga be ogo ya..." Onye toluo ilu di ma ọ lughị, ndi ezinaulo ya asowa ya onu, nwere okwu njakiri atupuru ya okwu. Ubesie (1988:98) hutara ya kwuo si; "... maazi Obidigbo chere na ọ ga-enwe ike ibunyezu ndi ozo ego ozo n'isi okochi site n'etu di si e kwojitere umu ya nwaanyi abuo..."

Mgbanwe mmepe wetara oge ugbu a

Mmepe obodo (sivilaizashon) e wetara otutu mgbanwe na Afrika, Najirja na ndu ndi Igbo malite n'omenala ha ruo n'obibindu ha. Ndi Igbo gunyere nwoke na nwaanyi ka otu obibindu umu nwaanyi si gbanwee n'ebe ọ di mma. N'oge ugbu a, Otutu ndi anaghizi esegbu onwe ha n' ihe gbasara imu naani umu nwaanyi n' ihi na onye ọbula ahula na nwa bu nwa naani onye ọbula zuo ndi nke ya nke oma. Umu nwaanyi na-agazi mahadum buru ndi a ma ama. Ufodu muru umu rinne nke gunyere nwoke na nwaanyi mana e nwere ndi ọ bu site n'umu ha ndi nwaanyi ka e si nu aha ezinaulo ahụ, ọ nwekwara ndi ọ bu umu ha nwaanyi mere ha aka ji aku. E nwere otutu umu nwaanyi ndi Igbo ndi megoro ihe na Najirja na mba uwa ma tute ugo ha gunyere ndi a;

- Ọkankuzi Dora Akunyiri lara mmuo
- Ọkammuta Ngozi Okonjo-Iweala (onyeisi W.T.O)
- Ọkammuta Oby Ezekwesiri
- Chimamanda Adichie
- Sineto Uche Ekwunife
- Jenevive Nnaji
- Ada Ehi
- Ọbianuju Catherine Udeh (D.J Switch) nwa agboghọ nke setere ihe onyonyo ohanaze jiri mata ihe mere n'onuzo ama nnako ego Leki di na Legos.
- Rita Domnic na otutu ndi ozo.

Nke a gosiri na nwa nwaanyi nwere ike ibu ihe obula o chorọ ibu n'ụwa a. Nwa nwaanyi choọ o tiwe egwu, jewe ejije, dewe agumagu, sonye na ndorondoro ochichi, buru onye nkuzi, dokita, oka ikpe, onye uwe ojii dg.w. Ufodu umu nwoke nwunye ha amutaghi nwoke na-aga n'ulo ebe a na-ekuru umuaka mee ihe kwesiri ekwesị kuru nwa nwoke, Ufodu amutaghi nwa obula na-ekukwara nke obula ha chorọ di ka o si masi ha. E nwere ndi nke na-eme ka ndi ocha si eme chota nwaanyi ozo ga-eburu ha nwa, gbanye ihe nwoke si atunye ime n'ahu ya, o buo nwa muoro ha, a kwuo ya ugwo o gawara onwe ya. Ndi oyibo kporo ya "soroget moda". E nwekwara ndi nke na-atunye nwa agboghọ alughi di ime ha muoro ha nwa, ha elekota nwa ahụ anya, naani ihe jikoro umu nwaanyi di etu a na umu nwoke tuwara ha ime bu nwa ahụ. Ufodu umu agboghọ ji ya mere akaoru oge ugbu a (bebi mama).

Ofofomata (2009) gosiri na Ullumma bu nwa nwaanyi mana nne na nna ya zigara ya uloakwukwo. Nne ya nwekwara akaoru ibu onye nkuzi dika di ya. Nke a gosiri na nwaanyi ahụ guru akwukwo iji tute asambodo nyere ya oru di ka onye nkuzi maka na onye agughi akwukwo anaghi enweta oru oyibo. Ofofomata (2009:5) "...onye obula n'ime ha na-agbasi mbo onwe ya ike. Nna Ullumma na nne ya bucha ndi nkuzi. Nna Ullumma na-akuzi n'uloakwukwo sekondiri, nne ya na-akuzi n'uloakwukwo praimari. Nne Ullumma bu n'uloakwukwo praimari ebe ahụ Ullumma na-agu akwukwo ka o na-akuzi..."

Ubesie (1973) gosiri na Ada na-arụ oru tupu o luo di. O na-akpata ego o ji eneru ndu ya anya. O noghi nkiti maobu noro n'ubi akwu eleghari anya maobu mara ogodo nodu n'usoekwu ututu ruo anyasi. Ebe o bu na o na-arụ oru, o gosiri na o guru akwukwo iji nwee asambodo o ji chota oru Bekee. Ubesie (1973:1) "... Ihe na-atọ Ada uto ugbu a abughi maka ugwo a na-akwu ya n'oru o nwetara ohuru. Ebe obi anuri ya kariri bu na ibe ya teta ura n'ututu puo, o soro ha puo. Ha batawa, o soro ha batawa. Ndi mmadu hu ha, a na-asi na ndi oru Bekee alotawala..."

O bughị nwaanyi ka o diiri ituputa ihe nwa a na-atu ime ya ga-abu, ma o ga-abu maobu nwaanyi di n'aka nwoke na nwaanyi tinyere amara Chukwu.

Ndi Bekee e meela ka o doo anya ihe a kporo kromozonu. E nwere U na Y kromozonu. bu nwaanyi nwe ya, Y bu nwoke nwe ya. Oge a na-atu ime nwa nke ka n'onuogu n'ime U na Y na-egosi ihe nwa ga-abu. Ihe diiri di na nwunye a bu iga hu dokita ga-akuziri ha abuo etu ha ga-esi mee ka nwoke maobu nwaanyi bja site n'amara nke Chineke. O bughikwa na a ga-echezo na e nwere ihe ndi Igbo kporo "odibendi". E nwere ndi na-amukari nwaanyi maobu nwoke site n'agburu ha mana, o dighi ihe Chukwu anaghi agbanwe site n'amara ya mana o di mkpa ka nwaanyi na nwoke na-alu di na nwunye jekwuru dokita na-ahu maka umu nwaanyi ka o kuziere ha ihe gbasara ka e si atuputa nwa ga-abu nwoke maobu nwaanyi ka nwoke wee mara oke na oru ya n'ebe ihe o chorọ ka nwa buru di n'ihu na o bu ihe nwoke tinyere n'ahu nwaanyi ka o ga-amuru ya.

N'oge ugbu a, Ufodu nne na nna anaghizi ekwe ekere umu ha ganye na nwa ahụ abanye mahadum n'ihu na onye obula tumadi ndi Igbo ahula mkpa igu akwukwo di na uru izu nwa nwaanyi. Ufodu gaari asi ka nwa ha guchaa mahadum n'ihu na ha achoghi ka o nata mkpari obula n'aka ndi di ha. E jizi ya eme onu na nwa nwaanyi bu onye okaikpe, dokita, onye nkuzi d.g.w.

Ilu di na nwata maobu ikwanye nwaanyi na di

Nwa agboghọ obula na-eji aka ya kpolata onye chorọ ilu ya gosi ndi be ha. Ufodu na-amalite ime enyi afo ole na ole tupu nke nwoke e wee kpebie ichikota ime enyi ha n'udi alumalu maobu tupu nke nwaanyi ekpebie na o bu nke nwoke ahụ masiri ya ilu n'ime umu nwoke niile chorọ ya. Ufodu umu agboghọ na-adi ime alu di site n'ime enyi. Ufodu nwere ike di ime, nwoke asi na o chobeghi ilu nwaanyi maobu na o dighi ya ka akparamagwa ha abuo adabara ibu di na nwunye, nwa agboghọ ahụ ga-ebuwe afo ime ya n'udo mana nke nwoke ahụ ga na-emekwara nwa ahụ ihe niile nna ga-emeere nwa ya. Udiri ndu a bu nke a na-ahukari n'isi ndi nlegara anya ama ama a na-akpo "celebriti". Ndi mmadu enweghizi ihe ha ji udi agwa a kporo n'ihu na umu agboghọ di otu a na-enwe oru, biri n'ulo di egwu, na-agba ugboala kara aka, na-akuputa akwa ma noro na sochal midia. Oge niile ha na-aputa na nta akuko o kachasi nke nwaanyi buru onye na-eti egwu ka o muru nwa ahụ. A na-akpo ha "bebi mamas".

E nwekwara ndi nke bu "singul modas", ha bu ndi nke lulu di mana otu ihe maobu ihe ozo e mee n'alumalu ahụ nke mere na e nwere ike wepu okwu n'ulokpe keto ha ma nye nke nwoke iwu ka o nanye nke nwaanyi ego nlekota umuaka ma kewaa akunuba nke nwoke nyekwa nke nwaanyi ma o buru

ebe nke nwoke nwere ego, nke nwaanyi na-anoro onwe ya chido nwa/umu ya na-azu n'aka ya. O nwere ike buru ndi tutara ime mana onye tunyere ha ime gonariri ha maobu ufodu umu nwaanyi afro adighizi n'akuku ha, ha nwere ike choo nwoke ga-atunye ha ime ka ha muo nwa nke aka ha kama ikuta nwa onye ozo muru, nwekwaa ndi ike ikoo akuko mgbawa obi umu nwoke ufodu na-enye gwugoro ike ha kpebie i chota onye ga-atunye ha ime ka ha mugodi nwa jide ganye na ha ahụ ezigbo mmadu ga-anu ha. Ndi na-emekari nke a bu umu nwaanyi kpatara ego mana ufodu umu ikorobia na-eji uzo aghugho na ha huru ha n'anya na-anapu ha ego ha ma emesia n'ikpeazu ha agbanari ha ga luo nwaanyi ozo.

N'oge ugbu a, o nweghi ebe umu agboghoo esighi aluta di. Ufodu na-ahu nke ha ebe ha jere egwu (kuloob), ufodu e si ebe ha jere ashebi huta, ufodu na ntaneeti, ufodu a buru onye ozo hutaara ha di, ufodu n'ulooru ha d.g.w. O bughizi oge gboo a na-eru mgbede maobu puo ebe, o dighi onye nwere ohere ahụ ma nwoke ma nwaanyi isi ebe di icheiche ha bi lota obodo maka emume ahụ. Ufodu umu agboghū ndi Igbo abughī ndi Igbo na-alu ha, ufodu luru ndi agburu ozo na ndi mba ozo di ka; Chimamada Adichie luru Ivora Esege, Uche Jombo luru Kenney Rodriguez d.g.w

Oge gboo, o bu nwoke na-agakwuru nwaanyi gwa ya na o chooro ka ha mee enyi maobu ka o luo ya mana oge ugbu a, "o jinu kwaa na o bughī isi gburu". Nwaanyi na-agakwuru nwoke gwa ya ihe o bu n'obi, o di nke nwoke mma o makpuo. E nweziri umu agboghoo ji aka ha azuta ola aka, sekpuru ala riu nwoke ka o luo ha. Ufodu umu nwaanyi ji ego ha kpatara alata umu nwoke ndi enweghi ugwu ka ha luo ha. Agwuna (2004:67) Uba kwuru si; "Ebe Egodi na-eweta udiri ego a, anyi buru di na nwunye, ego ahụ ga-enyere m nnukwu aka, m kwuru chim chim". "... Nke a mere o jiri kweta na o ga-alu Egodi".

Onu na-eruzi umu nwaanyi n'okwu di ka n'ebe ndorondoro ochichi di

Ndi Igbo nwere umu nwaanyi selitere isi na ndorondoro ochichi di elu na Najirija di. A na-asopuru ha n'ihu na ha bu nne, nwunye na-agba mbo. Ndi di otu a gunyere;

- Okankuzi Dora Akunyili lara mmuo
- Okammuta Ngozi Okonjo-Iweala
- Okammuta Oby Ezekwesiri
- Sineto Uche Ekwunife
- Amb. Bianca Odumegwu-Ojukwu
- Onorebul Nkeiruka Onyejeocha
- Onorebul Lynda Chuba-Ikpeazu d.g.w

Ejiji umu nwaanyi

Oge gboo ndi nne na-ama ukwu akwa abuo na elu ya, ebe umu agboghoo na-ekebi akwa n'obi na n'ukwu yiri jigida, tee uri onu, were uli see ihe eserese n'ahu ha, kpaa isi aka maobu isi owu. Ihe niile a agbanweela naani ndi na-emebe ejije Igbo na-eyi ya iji ziputa ndu ndi Igbo ma o buru ejije ime obodo. O hira ahụ ima nne na nwa agboghoo ugbu a, onye obula chooro iso n'ihe a na-eme. E nwekwara ndi agbara nwaanyi ekike ha na-adi egwu, ma nne ma nwata na-eyi uwe mpekere aka, trawuza maobu uwe pere mpe. Ufodu ndi nne na-etekarizi umu agboghoo n'ihe otite ma na-eyi ola nti ruru ato n'otu nti. E nwere umu agboghoo na-ese ihe eserese (tatu) n'akuku ahụ ha ebe ndi mmadu ga na-ahu ha di ka n'azu, onu, apata ukwu, aka, ukwu d.g.w. oge ugbu a, iyi ola n'ukwu na-ewu rinne nke mere n'ufodu seziri ihe eserese n'okirikiri ukwu ha iji nochite anya mgbu ukwu.

Umu agboghoo na-agbara ndi na-eti egwu egwu a kporo "video viuens" na Bekee e nweghi nke na-eyi uwe kpuchiri ahụ. Ha ji ahụ ha eme ka ihe nkiri egwu ahụ maa mma na nghota nke ha site n'iti uwe ka mma na ha gba oto maobu na-agba udi egwu mmadu enweghi ike ikowanwu maobu naani egwu ka a na-agba ka o bu ike ka ha na-abo. Ufodu anaghi eyi akpa ara naani uwe ka ha ga-eyi puta ezi, o nwekwara ndi na-eyi ya otu ahụ gaa mmemme maobu puta n'onyoonyo na ntaneeti. I kpuchi oto esoghizi n'ihe a na-eme o bu nke onye nwere, o yiri puta ogbo, otu ihuru gi di, osocha n'ekike ogbara ohu.

E nwekwara ngwa mma di icheiche oge ugbu a. O nwere ndi o ga-abu ha techaa nke ha, ihu ha adi ka ozu ebu eje olili. Onye imi ya dara ada choo o tee nke na-akwuti imi, onye ihe mere n'ihu nwere nke e ji etechi ya, udi obula onye chooro no ya. E nwekwara ike iji ngwa mma a mee ihu agadi nwaanyi adi ka

agboghò na-achò di. E tezue, a kwunye mbo aka toro ogologo na mbubere anya di egwu. Ugwu a, onye nwere nnukwu afo choo o yiri njide afo, onye nwere aka ndi nne e yiri njide apata aka, onye enweghi nnukwu ike e yiri ukwu a kwara akwa nke bu na ihu ha, i chere na o buchaa oru aka Chineke. Ufodu nwere ego na-aga ulooru ga hu dokita oru ya bu imezi ahụ ka o mipu abuba di ha n'afọ gbanye ya n'ike maobu n'ara ha ka ha wee buo ibu.

Igba alukwaghi m

N'oge gboo, onye jewe ije di, etiwaa oku ya iji gosi na nloghachi adighi ya. E kwenyere na onye puo, o puwo mana ugwu a o bughị eziokwu.. onye puo, o puchabeghi. Umụ nwaanyi a guola akwukwo mata ikike ha. Onye di ya tiri ihe kpa maobu kpa agwa ekweghi ya nkowa, o buru akpa ya laa. Ufodu na-agbasi mbo ike gbaa akwukwo n'uloikpe ka o ga-abu ubochi ihe daghariara ka o di ha mfe mgbasa. O dighi nwaanyi kwetara na o ga-ata ahuhu n'udi obula ka o wee buru na o luola di. Onye jebe o jurughi, o dobe ihu ebe o debere azu.

Nwa agboghò obula maara udi nwoke o choro na ndu ya, mara ihe o ga-anagide n'alumalu. Ufodu achoghi onye ga-agbakasi ha ahụ nke a mere ufodu na-ahapu be di ha ma e nwee obere okwu zizie onye oka ikpe ha ka ha ga nye di ha akwukwo mgbasa alumalu ha. E nwekwara ndi na-eme mmemme kpokoo ndi enyi ha iji ziputa onu ha n'ih i mgbasa alumalu ha.

Ufodu mgbanwe adighi mma mmepe a wetara

Ndi Igbo si na ebe ihe utu di ka ihe na-egbu egbu di. mmepe obodo gbanwere otutu ihe n'ebe di mma nan du umu nwaanyi ma okenye ma agboghò n'ih i na o bu nwata mechara buru okenye. E nwekwara uzọ di icheiche mmepe a siri ghatokoo ihe niile.

- Iru oru/ ikpata ego: N'ezie, nwaanyi igu akwukwo mara nnukwu mma. O buru na o gughị, i mara na umu ya toro ato maka o gaghị ama ihe o ga-atunye n'agumakwukwo umu ya, o gaghị enwetakwa oru di mma d.g.w. mana kamgbe umu nwaanyi guwara akwukwo na nke mgbawa isi, ihe gbanwere. Onye obula machazi ikike ya n'ebe o di ukwu. Ufodu echefuola na site n'okike uwa, nwoke bu isi ebe nwaanyi bu onye inye aka. Ufodu na-achi di ha ugwu a buru agu a na-eze ha n'ulo n'ih i na ha guru akwukwo, kpata ego. Ufodu kpata ego kara di ha nke mere na isi ha ekweghizi mbutu. Ndi Igbo na-aju ajuju si; "onye a na-ekodoro akpa a na-ekodo nke onye ozọ?" N'ulooru ya, o bu isi, ma nwoke ma nwaanyi na-asopuru ya. O puo n'ututu, o lota n'abali n'ih i udi oru o na-aru.

Ugwu a abughị oge ahụ nwoke na-ekwu ihe obula o choro iri n'ih i na ma ya ma nwunye ya na-amapu n'ututu iga chuta ego. O bu mgbe nwaanyi ji lota, ihe obula ike kwere ya sie, onye obula e rie beluso o nwere onye enyemaka n'ulo maobu o zutara nri n'ulo nri. N'ih i ichu ego a, ufodu amaghi ihe na-emezi n'ezinaulo ha. Di ha nwere ike na-ayi onye enyemaka bi be ha, ufodu a churu ashawo gamie. Umuka ufodu anaghi ahụ nne na nna ha anya n'ubochi maka tupu ha a na-eteta ura ha apuola, oge ha lakpuru bu mgbe ha ji aloa oru. Ufodu umu nwaanyi na-agba obodo oyibo na-azu ahia nke mere na okwu ufodu n'ime ha ekweghizi okwukwu. Ubesie (1973:78) kwuru si; "ebe o bu na Ada na-eweta ihe a na-eri, o malitere na-eme ka o ga-asi na o bukwaghi Chike na-alu ya na o bu ya na-alu Chike..."

"...Ugwu a, ihe Ada ji akwu Chike ugwo ihe oma o mere ya bu inye mkpari oge obula Chike choro ka o gwa ya okwu". (1973:78-79) Ada puo n'ututu, mgbe a na-ahu ya anya ozọ bu ma ndi ihe abali sichaa. Chike choo iju ya ebe o jere, o juo Chike ihe o choro iji ebe o jere mee. Akuko si n'elu na-abjara Chike na nwunye ya no na di ma o kaghi akwuna mma"

Ada gara n'ihu ime enyi ndi ami ma na-akpobata ha n'ulo ha. (1973:80) ubochi Chike ji choo ikwu udo bu ubochi ndi soja abuo chooro Ada bia, kwuwa moto ha n'ezi, bia juo Chike ma Ada o no ya. Chike juru ha ndi ha bu ma o dighi nke tupuuru ya onu, hapu ya n'ezi ebe ahụ bakwuru Ada n'ulo.

Otutu mgbe, ihe di mma nwoke na-enwe nsopuru mana ihe gbanwee n'akpa nwoke, umu nwaanyi ufodu ekopu dika Ada. (1973:87) Ada i si gini? Asi m di buru udi nke mu na gi no ebe a na-alu, di gbakwaa oku! "... mgbe ihe di mma, ihe Ada na-akpo ya bu nna ya ukwu maobu nna Chukwuma. Ma ugwu a, ihe o na-akpo ya bu nwoke a". Ada mechara buru ihe ya kwaga na Nanka n'ulo otu enyi ya onye ami wee na-achu ego. (1973:91) Ada echezoola ihe gbasara Chike. Oge ufodu, o jiri moto ndi ami bia ka o kporo umu ha abuo ma umuka agaghị ekwe soro ya. Ada gara n'ihu were ahụ ya na ego wee na-achuta ihe obula o choro na-agbanyeghi na o bu nwunye mmadu.

- Isi nri: Isi nri abughị oke na orụ umu nwaanyi ufodu oge ugbo a. E nwere ndi enyemaka na-ebinye n'ulo oru ha bu isi nri, nwe ndi na-abia ugboro abuo n'izu, nwekwa ulo nri na-esi nri ebe o buru ibu maka ndi choro izuru tinye n'igwe njuoyi. Umụ nwoke na-esikwuzi nri oge ugbo a.
- Ejiji / icho mma: Nke a bu nke na-apu oku oge ugbo a. ihe onye huru, o yiri. O dighi ihe anya huru gbaa mmee. Ufodu na-agba oto, yiri mpekere ihe di ka opanteri na-efeghari. i gosi ara abughizi njo eve umu agbogho ufodu na-aputa n'igwe onyonyo yiri uwe na-egosi ara ha na ahụ ha. Onye hu "boom shoot" ma naani akpa ara, o yiri. Nke obula so n'ihe a na-eme. Otutu ihe icho mma dizi, nke a na-ete n'ihu, onu, mbubere anya na nke a na-etinye n'ime mkpuru anya. Oge ha tachara ihe ndi a, igaghị amakwa ha ozo.

E nwekwaziri ndi na-aga n'ulo ogwu ibepu ufodu akuku ahụ ha di ka n'akuku afo ka ahụ ha wee ghazie nke oma. Ufodu na-aga kwalite ike ha ebe ufodu na-akwalite ara ha ka o buo ibu. Ha mesizia ha adi ka bebi roba. Ilepụ anya n'ike ha o di ka o na-achọ idapu adapu. E nwere ndi nke zutara ihe akwara ka ukwu mmadu yiri iji kwalite ukwu ha ka o buo ibu. Ufodu na-esecha ihe soro ha "tatu" n'elu ukwu, akuku onu, elu ara, mpata ukwu maobu ebe obula masiri ha n'ihichu mma. Ufodu kpuchapuru nkuanya ha were tatu see n'udi nku anya. Ufodu e werela ude ocha techapu onwe ha.

Ufodu na-agba mgba ukwu ebe otutu ji ola aka gbajuo mkpisi aka niile. E nwekwara ndi jizi kololo di icheiche akpa isi nke a dibughi mbu di ka kololo ocha, mmeemme, ntuntu, akwukwo ndu d.g.w. ihe niile ndi a bo nke ha mutara n'aka ndi ocha site n'igwe onyonyo, ntaneeti maobu iga mba ofesi.

- Ime enyi: Otutu umu agbogho oge ugbo a na-eme enyi ndi ogbo nna ha onye ha kwetara na o ga na-enye ha ego buru ibu ka ha wee sonye na ndi a na-anu aha ha n'etiti ndi ogbo ha. Ufodu ahughi itu ime ebe ha alughi di ka ihe obula. E nwere umu agbogho ndi na-amunyere ndi a ma ama nwa na-emeghi ihe obula n'isi ha ka nwunye. Ha na-akpo ha "bebi mama". Ha nwere ike mporo umu nwoke abuo umu naani mkpa ha bu ihu na umu nwoke ndi ahụ na-enye ha ego ha jieledo onwe ha na umuaka ahụ anya. Ndu di etu a bu nke a na-ahụ n'etiti ndi na-eje ejije na ndi na-eti egwu a ma ama.
- Ufodu ndi na-asugbuzi di ha maobu nwoke ya na ha na-eme enyi oge ugbo a. o nwere ike buru okwu daputara n'etiti ha maobu n'ike agwula nke nwaanyi n'udi agwa nke nwoke na-akpa, o miri mma sugbo ya.

Nchikota

N'edemede a, a choputara na mmepe wetara otutu mgbanwe di mma na ndu umu nwaanyi o kachasi ebe mwereonwe ha di nke mere na ha na-aguzi akwukwo, sonye na ndi onu na-eru n'okwu n'akuku obula n'ala Naijiria malite na be nna ha ruo na ndorondoro ochichi mana n'otu aka ahụ, a hukwara ajo mgbanwe mmepe wetara na ndu umu nwaanyi n'ebe ejiji ha di, icho mma, alum di na nwunye na ndu ha.

Aro

- N'ezie mmepe abiala mana ka nne na nna obula kwudosie ukwu ike n'ala ebe ozuzu nwa nwaanyi di n'ihu na o bu nwa agbogho mesiere buru nne. O buru na-azughi ya nke oma, o ga-eme nke ajo ya ma o buru nne.
- Ka nna na nna lebaa anya n'udi ihe umu ha ndi nwaanyi na-eyi ebe ndi di ga-etinyekwa anya n'ihu na ndi nwunye ha na-akwado etu kwesiri nne obula.
- O ga-adi mma na nwaanyi obula mata n'ighazi ezinaulo di mkpa hinne. Alu di na nwunye bu ewumewu di oke mkpa n'ala Igbo.
- Umu agbogho/ umu nwaanyi kwesiri imata na o nwere udiri ndu e ji mara nwa afo Igbo obula. Nke a ga-eme ka ha buru n'uche udiri agwa ha kwesiri i na-akpa ka ezi nwaanyi Igbo.
- O ga-adi mma ma ndi na-eme ejije na ndi na-eti egwu bu ndi nke ufodu ndi na-elegaara anya ga-agba mbo ibi ndu kwesiri ezi nnomi ma jie ejiji kwesiri ekwesiji.
- Ndi odee agumagu na ndi na-eme ejije ga-ahụ na ha na-akatọ agwa adighi mma umu nwaanyi ufodu na-akpa na udi ejiji adighi mma nke ufodu n'ime ha na-eyi aputa n'ogbo.

Mmechi

Dị ka onọdụ ụmụ nwaanyi siri dị na mbụ ka ndị enweghị ihe e ji ha kporo, ahụla na n'oge ugbo a nwa nwaanyi bara ezigbo uru maka na o bu ya na-eleta nne na nna anya na nka. Ufodu n'ime ha etutela ugo e ji mara ndi ezinaulo ha na Najirija na mpaghara uwa. Onye obula zuo nwa ya ezigbo ozuzu ka o hapu isoro ihe na-eme n'uwa wee butere onwe ya na ezinaulo ya mmechu ihu maobu laa ndu ya n'iyi.

Edensibia

- Agwuna, S.O. (2004). *A Na-Agwa Nti*. Onicha: Lincel Publishers
- Live Science.Chromosones: Definitions and Structures. (N.D).Wetara na Disemba 11, 2020. Site na <http://www.livescience.com>
- Nweze , Emeka (2009). "All Female Representatives in the 9th Assembly". Wetara na Disemba 11, 2020. Site na <http://www.lists.ng>
- Nzeako, Tagbo (1973). *Nkoli*. Legos: Longman Publishers
- Ogbalu, F.C. 91988). *Obiefuna*: Onicha: Varsity Industrial Press
- Ojomata, Chinedu (2004). *Ndezu Utoasusu Igbo*. Enugwu: Format Publishers
- Ojomata, Chinedu (2009). *Ujamma*: Enugwu: Goldfingers Publishers
- Scooper (Juun 2020).Wetara na Disemba 11, 2020. Site na <http://www.m.facebook.com>
- Ubesie, T.U. (1973). *Isi Akwu Dara N'ala*. Ibadan: Ouford University Press